Renáta Cebe, *Vzpomínky českých těžařů a geologů, kteří budovali ropné vrty v Iráku, 1979–1990* (Diplomová práce, FHS UK, Praha 2025)

POSUDEK OPONENTA

PhDr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D.

Deklarovaným cílem diplomové práce Renáty Cebe bylo „popsat základní aspekty každodennosti" a „možnosti jejího prožívání" v případě zaměstnanců československého podniku Moravské naftové doly, kteří v letech 1979–1990 působili v Iráku v oblasti těžby ropy. Práce začíná velmi obsáhlým historickým kontextuálním úvodem, který se zabývá faktografií geneze a průběhu vyslání československých „naftařů" do Iráku.

Teoreticky se práce vyznačuje nereflektovanou pozicí, že nově pořízené orálněhistorické narativy poskytují „informace" o minulých dějích, které bylo vhodné „rámovat" (str. 6) opět „informacemi" z písemných pramenů institucionální povahy. Ve své podstatě se jedná o modifikovaný kvazi-pozitivistický přístup, symbolizovaný například občasným používáním pojmu „historická realita" (str. 12) a dosti nekritickým užíváním textu Petra Sedláka z roku 2013 o přístupech ke studiu každodennosti. Práce podle mého soudu utrpěla tím, že jako své základní teoreticko-metodologické východisko ve smyslu orální historie používá již antikvované první vydání (2011) prvotního *vademeca* OH v českém prostředí (*Třetí strana trojúhelníku*). Nechápu, proč autorka nepracovala s aktuálním, již třetím vydáním této publikace (2022), které je na řadě míst opravené a doplněné. Ukazuje se to například v případě přejímání ve zmíněném prvním vydání nepříliš dobře objasněného konceptu „mýtu" v orálněhistorickém vyprávění, který není koherentně vyložen a vůbec neobjasňuje čtenáři například svůj kontext a původ, tj. výzkumy a texty Luisy Passerini, které zavedly analytický pojem „mýtobiogragfie" v orálněhistorickém narativu.

Obecně řečeno, na práci je patrné, že – jak autorka sama předesílá na začátku textu – vznikla patrně jako „vedlejší produkt" její spolupráce s Muzeem naftového dobývání a geologie v Hodoníně, což do značné míry ovlivnilo (a zarámovalo) teoreticko-metodologické stránky textu i samotný výzkum.

Převažující faktograficko-pozitivistická modulace textu se projevuje i v metodologické části, kdy například výběr narátorů byl motivován chronologicky a podle typologie pracovních pozic (str. 21). Metodologicky jako silně problematický krok vidím evidentní rozsáhlou spolupráci s gatekeeperem, ředitelem hodonínského muzea, Stanislavem Benadou, významným aktérem v komunitě bývalých *nafťáků*, který

„pro výzkum sehrál řadu zásadních rolí“ a mj. „parafrázoval záměr výzkumu srozumitelným kódem pamětníkům“ (str. 22 – proč? Autorka by toho snad nebyla schopna?) – a nakonec pro natáčení rozhovorů poskytl místnost přímo v muzeu. Takové velmi jasné „oficiálně posvěcené“ nastavení intersubjektivity muselo mít nutně značné dopady na produkci významu během pořizování rozhovorů, což ovšem autorka vůbec nereflektuje. Skutečnost, že sociálně elitnímu aktérovi autorka poskytla prostor, aby de facto předem prezentoval žádoucí hierarchii významových rovin v narativech samotným narátorům, pokládám za metodologicky krajně nežádoucí.

Nereflektované používání již antikvovaného metodologického textu (znovu 1. vydání *Třetí strany trojúhelníku* z roku 2011) je zcela patrné v pasáži, věnované analýze a interpretaci pořízených narativů. Autorka se na několika místech v práci (zejména str. 12) hlásí k staršímu tzv. sociologizujícímu paradigmatu orální historie, aniž by ovšem jakkoli reflektovala paradigmatickou rozrůzněnost této disciplíny. Dále odkazuje na „metodologické manuály“ např. z pera Alessandra Portelliho (str. 26), čemuž jsem neporozuměl, protože Portelliho mikrohistoricko-kulturně antropologická interpretativní tradice v textu vůbec není patrná – a kromě toho nerozumím tomu co si autorka konkrétně představuje pod pojmem „manuál“ v Portelliho případě. Z celého oddílu vůbec není patrné, co vlastně autorka považuje za interpretaci orálněhistorického narativu. Obecně řečeno, jsem přesvědčen, že v současné fázi vývoje české orální historie je teoreticko-metodologické „ukotvení“ diplomního textu pouze pomocí v praxi jednoho jediného, a to navíc novými vydáními (2015 a 2022) i dalším paradigmatickým vývojem disciplíny překonaného titulu, je již stěží obhajitelné.

V práci následuje velmi podrobný obecný historický kontext problematiky, zpracovaný převážně za použití sekundární literatury, postihující mimo jiné přehled politických a ekonomických československo-iráckých vztahů a konkrétněji také působení socialistických podniků zahraničních obchodu v oblasti Blízkého východu, a to včetně předmětného PZO Strojexport. Tento oddíl přináší skutečně velmi podrobnou faktografii, která je podle mého soudu v kontextu práce nadbytečná a místo, aby poskytla obecnější přehled sociokulturního kontextu zkoumaného problému, tak se soustředí na nepřeberné množství detailních referencí o jednotlivých projektech, kontraktech, úvěrech apod.

Poté následuje neméně rozsáhlá kapitola, týkající se každodennosti „nafťáků“. Přestože na začátku opakuje deklaraci interpretativního způsobu nakládání s pořízenými narativy, v praxi je kapitola většinově popisná, a to velmi detailně a svým charakterem náleží spíše k hospodářským či lépe řečeno podnikovým dějinám a text se soustředí na vyjednávání vzájemných vztahů pracovních kolektivů, na „dynamiku pracovních činností“ a na různé způsoby trávení času, vše soustředěno kolem zá-

kladního tábora (tzv. *base kemp*). Nejrelevantnější jsou zde občasné pasáže, zabývající se problematikou in-out kulturních distinkcí.

Spíše promeškanou příležitostí je znovu většinově popisně uchopená problematika „výměnného obchodu“, neboli nejrůznějších neformálních transakcí na pomezí zákona. I z tohoto hlediska potenciálně velmi relevantní tematika pašování z Iráku zpátky do Československa je popisně uchopena velmi stručně, prakticky jen na dvou stranách, přestože některé neanalyzované výroky z narativů, např. „Zlato jsme měli poschovávaný prostě všude, takže to jsme neukazovali, samozřejmě“ (str. 79), symbolizují vyloženě promeškané příležitosti pro hlubší interpretace. Bylo by například možné zaměřit se na vyjednávání a produkci neformální sociální hierarchie, založené na „výměnném obchodu“ a „pašování“, zvláště pokud již v počátku kapitoly o každodennosti autorka zdůrazňuje, že ekonomická motivace explicitně stála přímo v základech ochoty, či spíše touhy narátorů „vyjet“ do Iráku na pracovní cestu. Stejně tak je interpretačně nevyužita i tematika „šmeliny“ – autorka na straně 82 jen konstatuje, že Čechoslováci byli „mistry“ v nelegálním obchodování s místními obyvateli. Interpretativně nevyužita evidentně zůstala také rovina stereotypních alteritních reprezentací, vycházejících z orientalistických kognitivních schémat, uplatňovaných při produkci významu v rozhovorech, ačkoli v případě výzkumu paměti a zkušenosti československých občanů, navštěvujících středovýchodní zemi, je taková možnost zcela nabíledni.

V rámci textu jsou nedlouhé interpretativní pasáže (například ty, týkající se subjektivního vnímání válečného ohrožení v rámci probíhajícího iránsko-iráckého konfliktu), téměř utopeny v přívalu faktografických referencí. Text tak má většinově spíše kronikářský, nikoli historiografický charakter.

Práce ukazuje autorčinu schopnost ve výzkumné praxi aplikovat základní metodologické postupy orální historie, ovšem zároveň vykazuje celou řadu slabých stránek, a proto ji **doporučuji k obhajobě**, ale nemohu navrhnout hodnocení vyšší než stupeň **dobře (3)**.

V Praze, 13. 8. 2025

PhDr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D.